

LUNDS
UNIVERSITET

Mikrokrediter, kvinnor och empowerment

Exemplet Grameen Bank

Rebecka Kjellsson

Mänskliga Rättigheter
Höstterminen 2008

Handledare: Lina Sturfelt

Abstract

Since Muhammad Yunus, founder of the microloansorganization Grameen Bank, was awarded the Nobel Peace Prize in 2006, the microloansorganization has received much attention. The woman has come to play a central role in the microloansorganizations. Her access to capital is considered to improve her socioeconomic status. The overall aim of the paper is to examine how access to microcredit considered leading to empowerment of women. To get an idea of what a microloansorganization is the Grameen Bank is used as an example. Questions about microloansorganization, empowerment and the current debate surrounding the microcredit will be answered.

It seems that women are essential to microloans system since the majority of their repayments always are due in time. A business, which Grameen Bank is after all, always requests an appropriate target group. In this case, it seems that women represent this group.

Innehållsförteckning

Abstract	1
Innehållsförteckning	2
Förkortningar	3
1 Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning	4
1.2 Teori och metod	5
2 Idén om mikrolånsorganisationen	7
2.1 Grameen Bank	7
2.2 Mikrolån riktade till kvinnor	9
3 Empowerment	12
3.1 Empowerment och makt	12
3.2 Makten att välja (och att välja att inte välja)	13
3.3 Tre versioner av empowerment	14
3.4 Mikrolånsorganisationsparadigm	15
4 Debatten kring mikrolånsorganisationer	17
4.1 "Den goda kapitalismen" – ett verktyg i rätt riktning?	17
4.2 Kritik mot mikrolån	18
5 Analys	22
5.1 Bangladesh och Grameen Bank	22
5.2 Poverty alleviation paradigm och Grameen Bank	24
5.3 Financial self-sustainability paradigm och Grameen Bank	25
5.4 Feminism empowerment paradigm och Grameen Bank	26
5.5 Resultatdiskussion	26
6 Sammanfattande slutsatser	29
7 Slutdiskussion	31
8 Referenser	34
Litteratur	34
Artiklar och rapporter	35
Övrigt referensmaterial	35
Bilaga	37
Bilaga 1: De sexton målen	37

Förkortningar

DIFD	The Department for International Development
ILO	The International Labour Organization
NGO	Nongovernmental Organisation
SHG	Self-Help Groups
SEWA	Self Employed Women's Association (Indien)
UNIFEM	United Nations Development Fund For Women
WWF	Working Women's Forum (Indien)

1 Inledning

Att bekämpa fattigdom genom mikrokrediter och samtidigt öka kvinnans socioekonomiska situation har fått mycket uppmärksamhet på senare år, inte minst sedan dess främsta ansikte Muhammad Yunus, grundaren av Grameen Bank, tilldelades Nobels fredspris år 2006. FN utlyste år 2005 som det internationella mikrokreditåret vilket har gett inspiration till nya metoder och verktyg som leder till varaktig ekonomisk och social förändring i utvecklingsländerna.¹ Under flera decennier har de rika länderna hjälpt de svagare ekonomiskt. Ändå lever 1.2 miljarder människor under 1 dollar om dagen.² Byråkratiskt spill och korruption är några av fallgroparna. Överstatligt ingripande ses inte alltid som den bästa lösningen då det lätt genererar beroende för dem som redan är utsatta. Genom mikrokrediter erbjuds de fattiga finansiell hjälp, speciellt kvinnor. Detta ska bekämpa ojämlika sociala och ekonomiska strukturer.³ Mikrokrediter anses ha en empowerment⁴ effekt på kvinnan. Kvinnan spelar en nyckelroll vid mikrokrediter då hennes tillgång till kapital anses bekämpa fattigdomen och stärka kvinnans position i hemmet och samhället.

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsen övergripande syfte är att undersöka hur tillgång till mikrokrediter anses leda till empowerment för kvinnor som lever i fattigdom.⁵ För att komma fram till ett svar kommer idén om mikrokrediter och begreppet empowerment att studeras. Slutligen kommer Grameen Bank användas som ett exempel för att jämföra tre olika syner på mikrolansorganisationer och kvinnors empowerment.

Följande frågor ska besvaras:

- Vad är mikrokrediter?
- Vad är empowerment och vilka olika betydelser läggs i begreppet?

---

¹ <http://www.undp.se/mikrokrediter-zambia/> senast besökt 2009-01-01.

² Över en miljard människor i världen sägs leva i extrem fattigdom. Män, kvinnor och barn som försöker överleva på under en dollar om dagen brukar räknas som extremt fattiga.

http://www.sida.se/?d=126&language=sv_SE, senast besökt 2009-01-02.

³ Lerpold, Lin, Romani, Laurence, Mikrofinans och fattiglomsbekämpning 2007, s.75.

⁴ Begreppet kommer att förklaras närmare nedan.

⁵ Sida, http://www.sida.se/?d=126&language=sv_SE senaste besökt 2009-01-02.

- Hur ser debatten ut kring mikrolånsorganisationer och mer specifikt relationen mellan mikrokrediter och kvinnors empowerment?
- Från vilket/vilka mikrolånsorganisationsparadigm hämtar Grameen Bank sin inspiration?

1.2 Teori och metod

Mikrokreditutlåning har blivit ett aktuellt ämne sedan Grameen Bank och Muhammad Yunus tilldelades Nobels fredspris 2006. Dock är det inget nytt fenomen från 2000-talet utan har utvecklats under senare delen av 1900-talet. Den grundläggande hypotesen om mikrolån är att tillgång till kapital och att låta kvinnor tjäna en självständig inkomst kommer att generera till empowerment för kvinnor. Jag kommer inte att göra någon översättning av ordet empowerment, då det är ett mångdimensionellt begrepp och då ordet inte har någon bra översättning till svenska. Det finns mycket skrivet om mikrokreditutlåning, dock finns det inget brett utbud av empirisk forskning om mikrokreditutlåning verkligen fungerar som empowerment för kvinnor. Den forskningen som är utförd är främst begränsad till Bangladesh och Indien.⁶ Kanske inte konstigt med tanke på att Grameen Bank ligger i Bangladesh, men om mikrokreditutlåning skall ses som en universallösning för fattigdomsbekämpning och empowerering för kvinnor önskas mer empirisk forskning. Detta är inget jag kommer att bidra med utan min undersökning är baserad på sekundärlitteratur.

För att identifiera vad mikrolånsorganisationer är för något har jag tagit Grameen Bank som exempel eftersom att det var här idén med mikrokrediter utvecklades. För att få en bild av Grameen Bank har grundaren Muhammad Yunus böcker bland annat används. Jag är väl medveten om att detta kan ses problematiskt då det blir Yunus syn av mikrolånsorganisationer som framställs. Därmed kan idén om mikrolånsorganisationer framstå som enbart positiv. För att få en kritisk syn på fenomenet har ett antal vetenskapliga artiklar, böcker och tidningsartiklar används.

Teorier om empowermentbegreppet diskuteras i uppsatsen då det är ett centralt begrepp inom utvecklingsstudier och mikrokreditutlåning. Naila Kabeer och Linda Mayoux syn på empowerment blir centralt i denna uppsats då jag anser att de ger en bra förklaring av begreppet. Naila Kabeer är professor vid Institute of Development Studies vid Sussex University. Kabeer är socialekonom som specialiserat sig på genus, fattigdom, och socialpolitiska frågor. Hennes huvudsakliga forskningsområden har varit i Syd- och Sydostasien. Hon har också varit aktiva i att

---

⁶ Mayoux, Linda, *Women and credit: researching the past, refiguring the future*, 2002, s.249.

utveckla system och metoder för att integrera jämställdhetsfrågor i politik och planering och har lång erfarenhet av utbildning och rådgivande arbete med regeringar, bilaterala och multilaterala organ och NGO's.⁷ Linda Mayoux är en oberoende konsult som arbetar med jämställdhet och företagsutveckling. Hennes senaste fokusering har legat på empowerment och mikrokreditutlåning. Mayoux har skrivit många papers för organisationer som ILO, UNIFEM, DIFD, europeiska och indiska NGO's och akademiska artiklar.⁸ Jag är väl medveten om att det finns material skrivit om empowerment av andra forskare och författare. Kabeer och Mayoux ger dock en bra och utförlig förklaring av empowerment och i mån av tid har jag valt att inrikta mig på deras teorier om empowermentbegreppet.

Begreppen mikrolån och mikrokredit kommer att i följande text ses som synonymer.

---

⁷ Institute of Development Studies,

<http://www.ids.ac.uk/go/people/a-z-list-of-ids-people/kabeer-naila>, senast besökt 2008-12-22.

⁸ Mayoux, Linda, (red.) Sustainable Learning for Women's empowerment – Ways Forward in Micro-Finance, List of contributors, 2003.

2 Idén om mikrolänsorganisationen

Efter Muhammad Yunus och Grameen Banks tilldelning av Nobels fredpris 2006 har mikrokrediter fått ett uppsving.⁹ Inriktning på kvinnor som lånetagare anses ha en empowered effekt på kvinnan i det fattiga samhället. Genom mikrokrediter ska fattigdomen reduceras och kvinnornas status öka. Från att ha varit underordnad mannen blir hon nu en alltmer jämlik partner då tillgången till kapital ökar hennes status inom hemmet. Kvinnan anses även vara den bästa lånetagaren då majoriteten av hennes återbetalningar alltid sker i tid.¹⁰ Att satsa på kvinnor vid fattigdomsbekämpning anses inte bara stärka kvinnans socioekonomiska situation, utan genererar även att hela familjen påverkas positivt. Att ta ett mikrolån innebär att ha tillgång till ett litet lån utan säkerhet. Därmed kan icke-kreditvärdiga få möjlighet till att ta lån. Detta fenomen utvecklades av Nobelpristagaren Muhammad Yunus. Motiveringen löd:

The Norwegian Nobel Committee has decided to award the Nobel Peace Prize for 2006, divided into two equal parts, to Muhammad Yunus and Grameen Bank for their efforts to create economic and social development from below. Lasting peace can not be achieved unless large population groups find ways in which to break out of poverty. Micro-credit is one such means. Development from below also serves to advance democracy and human rights.¹¹

2.1 Grameen Bank

Grameen Bank är ett banksystem som lånar ut pengar till de fattiga av de fattigaste, främst kvinnor. Professor Muhammad Yunus mål och dröm är att i slutändan utrota den globala fattigdomen.¹² Det som kan påvisas av Grameen Banks verksamhet är att de fattiga bland de fattigaste nu kan betraktas som kreditvärdiga.¹³ Grameen Bank har bidragit till att mikrolån har blivit en global rörelse, där målet är att utrota den globala fattigdomen. De fattiga erbjuds små lån utan säkerhet, oftast runt 30-40 dollar, för att kunna starta upp en egen verksamhet. Yunus menar att tillgång till kapital kan förändra liv i grunden, om än små kapital.¹⁴

---

⁹ Lerpold, Lin, Romani, Laurence, 2007, s.75.

¹⁰ Yunus, Muhammad, De fattigas bankir, 2007, s.99.

¹¹Norksa nobel kommittén, http://nobelpeaceprize.org/en_GB/laureates/laureates-2006/announce-2006/senast besökt 2008-11-24.

¹² Yunus, 2007, s.11.

¹³ Yunus, 2007, s.130.

¹⁴ Yunus, 2008, s.12.

Mikrolansorganisationen Grameen Bank erbjuder finansiella tjänster till fattiga kvinnor i Bangladesh. Yunus framhåller att han därmed ofta blir inbjuden att hålla tal för grupper som vill förbättra kvinnors situation.¹⁵ Professor Muhammad Yunus, som arbetade på den nationalekonomiska institutionen vid Chittagong University, upplevde hur ihåliga de ekonomiska teorierna kändes när de konfronterades med hunger och fattigdom. Bangladesh hade under åren 1974-75 drabbats av hungersnöd.¹⁶ Yunus började engagera sig i byn Jobra och fick upp ögonen för penningutlåningen. Detta var inget förmånligt system för de fattiga, utan snarare en metod att rekrytera slavarbetare.¹⁷ Enda sättet att få tillgång till penningutlåningen var om de fattiga gick med på att sälja allt de producerade till utlånaren. Detta pris bestämdes av penningutlånaren, såväl som den höga räntan. Yunus studerade befolkningen i Jobra som råkat ut för detta fenomen och kom fram till att 42 bybor hade sammanlagt lånat 27 dollar. Därmed beslöt sig Yunus för att betala 27 dollar ur egen ficka till penningutlånaren. Hur en sådan liten summa pengar kunde göra så många människor lyckliga väckte idén om mikrokrediter.¹⁸

Efter många motgångar hos banker som inte ville låna ut pengar till icke-kreditvärdiga såg Yunus bara en enda utväg, att själv vara borgensman. Därmed fick han låna ut pengar till de fattiga. De fattiga betalade tillbaka i tid, varje gång.¹⁹ År 1983, efter att regeringens tillåtelse att förvandla projektet till en särskild bank under separat lagstiftning, skapades Grameen Bank. En bank för de fattiga inom ramarna för en ny lag hade skapats. Istället för att se de fattiga som icke-kreditvärdiga vände Yunus på det till "Är bankerna människovärdiga?". Svaret var nej och det var därmed dags att starta en ny sorts bank.²⁰

Mikrolån, som började i Jobra, har nu spridit sig över hela jordklotet.²¹ Mikrokrediter löser fattigdomsproblemet på ett affärsmässigt sätt, och ger en grund för alla andra sorters fattigdomsbekämpande program. För att bekämpa fattigdomen måste det finnas en insikt om begreppet som ett mångdimensionellt fenomen. Alla aspekter av de fattigas liv måste uppmärksammas, från ett personlig till ett globalt plan. Andra viktiga dimensioner är politiska, sociala, tekniska och psykologiska.²² Vid Grameen Bank kommer lånen i första hand. Konceptet är att ge kontanter till fattiga människor som det första steget ut ur fattigdomen. Yunus är emot

---

¹⁵ Yunus, 2008, s.11.

¹⁶ Yunus, 2000, s.62.

¹⁷ Yunus, 2008, s.64.

¹⁸ Yunus, 2008, s.64.

¹⁹ Yunus, 2008, s.64.

²⁰ Yunus, 2008, s.66.

²¹ Yunus, 2008, s.82.

²² Yunus, 2008, s.90-1.

gåvor och allmosor. Han menar att om folk får saker gratis lägger de sin energi på att jaga saker som är gratis. Istället skall de lägga energi och begåvning på att åstadkomma saker själva. Dock är välgörenhet viktigt vid katastrofer och för handikappade personer, då dem inte har möjlighet till att hjälpa sig själva. Det negativa, som Yunus ser det, är att välgörenhet skapar en ensidig maktrelation. Enkelriktade relationer är orättvisa vilket leder till att de fattiga blir känsligare för exploatering och manipulation.²³

2.2 Mikrolån riktade till kvinnor

Flertal undersökningar har visat att kvinnor är de bästa lånetagarna. T.ex. är 97% av Grameen Banks lånetagare kvinnor. Bakgrunden till detta är att kvinnor är bättre på att betala tillbaka lånen och investera i familj och hushåll. Eftersom mikrokrediter lånas ut utan säkerhet bygger systemet på tillit, att alla skall betala tillbaka.²⁴ Kvinnor har visat sig vara bättre på att investera sina pengar i konstruktiv verksamhet. Genom att vara ekonomiskt oberoende får kvinnan möjlighet att hävda sina rättigheter.²⁵

I en intervju säger Gunilla Ferrari, forskare för London School of Economics, att krediterna stärker kvinnors självständighet. Speciellt på landsbygden.²⁶ Att mikrokreditororganisationer främst lånar ut till kvinnor har bidragit till att stärka kvinnors sociala och ekonomiska ställning i samhället och inom familjen.²⁷ Lån direkt till kvinnor har flera fördelar menar Muhammad Yunus. Kvinnorna ser till att pengarna gynnar hela familjen och den socioekonomiska statusen ökar för kvinnans del.²⁸ Erfarenhetsmässigt innebär det en mindre risk att låna ut till kvinnor än män, eftersom männen är sämre på att betala tillbaka framhåller Percy Barnevik, styrelseordförande för mikrolånsorganisationen Hand in Hand.²⁹ Att låna till män resulterar ofta till att lånen inte betalas tillbaka i tid. De super eller spelar upp pengarna och

---

²³ Yunus, 2008, s.130-1.

²⁴ Koblanck, Anna, "Mikrokrediter en framgångsrik väg ut ur fattigdom", Dagens Nyheter, <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=2567&a=581048>, senast besökt 2008-11-24.

²⁵ Koblanck, Anna, "Mikrokrediter en framgångsrik väg ut ur fattigdom", Dagens Nyheter, <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=2567&a=581048>, senast besökt 2008-11-24.

²⁶ Koblanck, Anna, "Mikrokrediter en framgångsrik väg ut ur fattigdom", Dagens Nyheter, <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=2567&a=581048>, senast besökt 2008-11-24.

²⁷ Isaksson, Ann-Sofie, "Fredspris till en finansiell institution", Ekonomisk debatt, 35:2, (2007), s.79.

²⁸ Yunus, 2007, s.99.

²⁹ Intervju med Percy Barnevik, styrelseordförande för mikrolånsorganisationen Hand in Hand, <http://tv.axess.se/web/main.nsf/webbklipp?openpage&ID=B75964DDD90A08CCC12573FB00524173>, senaste besökt 2008-11-14.

investerar ofta i sig själva istället för familjen.³⁰ Grameen Bank lånar dock även ut pengar till makar, men endast via deras fruar. Alltså är huvudlåntagaren fortfarande alltid en kvinna.³¹

Den geografiska mobiliteten är betydligt mindre på landsbygden än i städerna, vilket genererar till att lånetagarna på landsbygden inte kan smita med pengarna lika lätt som inne i städerna. Den geografiska mobiliteten skulle i sin tur göra kvinnor till säkrare lånetagare än männen, eftersom de ofta är bundna till hemmet. Kvinnans traditionella roll inom hemmet och familjen begränsar hennes mobilitet till skillnad från mannen.³²

Den svenska biståndsorganisationen Diakonia bekräftar att deras lånetagare främst är kvinnor. Även där är argumentet att kvinnor oftare tar större ansvar och investerar för familjens bästa. När kvinnor organiserar sig i grupp leder det inte bara till ekonomisk medvetenhet utan även ökat självförtroende att stå upp mot traditionellt förtryck, menare Diakonia.³³ En faktor som påverkar återbetalningen i en positiv riktning är grupplån. Grupplån med solidariskt återbetalningsansvar är en förekommande metod vid mikrokrediter.³⁴ Grameen Banks utlåningssystem bygger på grupplån med fem deltagare. För att ta nya lån är gruppmedlemmarna beroende av varandra. Alla måste betala tillbaka innan nya lån tas. Gruppdynamiken gör att återbetalningen fungerar.³⁵ Genom att skapa så kallade självhjälps grupper (SHG's) stärks kvinnors kollektiva initiativ. Därigenom ska de förbättra levnadsförhållanden och bli empowered. Dessa grupper ska ge kvinnor tid och rum att reflektera över sin verklighet. Ur reflektion, styrka och resurser kommer handling igång. Denna kollektiva process ökar kvinnors styrka.³⁶ De flesta mikrolånsprogrammen är gruppbaseade, då att samla kvinnor i grupp ofta ses mer empowering än att låna ut individuellt. Enligt Linda Mayoux finns det de program som hävdar att utlåningen till just kvinnor är enklare än till män, eftersom de är mer

---

³⁰ Intervju med Percy Barnevik, styrelseordförande för mikrolånsorganisationen Hand in Hand, <http://tv.axess.se/web/main.nsf/webbklipp?openpage&ID=B75964DDD90A08CCC12573FB00524173>, senaste besökt 2008-11-14.

³¹ Yunus, Muhammad, *De fattigas bankir*, 2007, s.102.

³² Isaksson, Ann-Sofie, "Fredspris till en finansiell institution", *Ekonomisk debatt*, 35:2, (2007) s.80.

³³ Wicklin, Martin, "Att lyfta sig själv ur fattigdom", *Tidskriften Trots Allt*, http://www.trotsallt.se/aktuellt_nummer/1_07/diakonia.htm, senaste besökt 2008-11-22.

Tidskriften Trots Allt samarbetar med biståndsorganisationerna Lutherhjälpen och Diakonia kring artiklar med olika teman inom internationell solidaritet.

³⁴ Sida, <http://www.sida.se/sida/jsp/sida.jsp?d=639&a=4439&searchWords=mikrofinansiering>, senaste besökt 2008-11-22.

³⁵ Bernasek, Alexandra, "Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women", *International Journal of Politics, Culture and Society*, Vol.16, No. 3, (2003) s.372.

³⁶ Mayoux, 2003, s.157.

fogliga och plikttrogna.³⁷ De ser till att inkomsten genererar till familjen bästa. En annan anledning till att låna ut till kvinnor är att det har visat sig att de arbetar bättre i grupp än män. De är beredda att lägga ner tid och energi på gruppmöten. Kvinnor är därmed en riskfri grupp att låna ut till i jämförelse med män.³⁸

---

³⁷ Mayoux, 2003, s.4.

³⁸ Mayoux, 2003, s.4.

3 Empowerment

Under 1990-talet användes empowermentbegreppet inom den alternativa utvecklingsdiskussionen. Idag har empowerment istället blivit det centrala inom utvecklingstänkande.³⁹ Empowerment innefattar en maktaspekt (em[power]ment).⁴⁰ Maktaspekten finns inneboende i relationer och verkar inte bara uppifrån och nerät utan även underifrån och inifrån. Empowerment kan ses både som en process och ett mål som sker underifrån i civilsamhället och inifrån en grupp. Processen kan alltså inte ges eller skapas av någon annan än dem som är aktivt involverade. Förändringarna liknas vid en spiral.⁴¹

Empowerment är ett komplext begrepp som inte har fått någon klar definition.

Naila Kabeer beskriver empowerment som möjlighet att göra val. För att bli empowered måste personen ifråga först vara disempowered menar Kabeer.⁴² Vad empowerment innebär, enligt Kabeer, är möjlighet till att fatta strategiska val i en kontext där möjligheten nyligen var förnekad. Linda Mayoux delar in empowerment i tre delar, ekonomisk empowerment, ökat välmående och social och politisk empowerment, vilka kommer att beskrivas närmare. Mayoux delar även in mikrolansprogram i tre paradig, vilka innebär olika syn på empowerment. Begrepp som ofta associeras med empowerment är ökat självförtroende, makt, delaktighet vid beslutsfattande och kontroll.

3.1 Empowerment och makt

För att få en tydligare bild av empowerment behövs en närmare granskning av debatten kring makt. Makt är en fråga som har debatterats inom många discipliner. När makt har diskuterats vid begreppet empowerment har fyra mycket övergripande sätt formulerats. Nämligen makt över (power over), makt att (power to), makt med (power with) och makt inom (power within).⁴³

Vid power over är synen på makt ett nollsummespel, dvs. att någon alltid vinner och att någon alltid förlorar. Detta är det konventionella synsättet på makt. Därmed finns den en

---

³⁹ Erwér, Monica, Empowerment – en fråga om genus, makt och social transformation, 2001, s.236.

⁴⁰ Starrin, Bengt, Swärd, Hans, Makt och socialt arbete, 2006, s.261.

⁴¹ Erwér, 2001, s.243.

⁴² Kabeer, The Conditions and Consequences of Choice: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment, 1999, s.1.

⁴³ Erwér, 2001, s.249.

dominerande grupp och en underordnad grupp. I praktisk implikation förkommer power över vid konflikt och direkt konfrontation mellan maktfulla och maktlösa intressegrupper.⁴⁴

Vid power to ses makt som möjliggörande i betydelsen av problemlösning och kreativitet. Power to kan i praktisk implikation förekomma genom kapacitetsbyggande, ledarskapsträning och att stödja individuellt beslutsfattande. Power with innebär i sin tur att människor organiserar sig för ett kollektivt syfte, vilket i praktisk implikation kan förstås genom social mobilisering, byggande av koalitioner och allianser.⁴⁵

Det sist nämnda power within syftar till att ha självförtroende och medvetenhet om sig själv som individ. Därmed ges en medvetenhet om maktrelationer i vardagslivet och hur dessa påverkar ens liv. För att få utrymme till val och möjlighet att agera krävs en medvetenhet att maktrelationer kan förändras. Att se makt som en inneboende förmåga är vanligt inom den feministiska litteraturen. I praktiken innebär detta ökad självkänsla, medvetenhöjning och byggande av självförtroende.⁴⁶

3.2 Makten att välja (och att välja att inte välja)

Empowermentprocesserna utgör med nödvändighet en omfördelning av makt, i synnerhet inom hushållet men också inom den offentliga sfären.⁴⁷ Kabeer menar att makt utgör det centrala i empowermentbegreppet. Kärnan i maktbegreppet är förmågan att göra val, därav medför empowerment en förändringsprocess. Processen medför förmågan att välja och att välja att inte välja.⁴⁸ Kabeer menar att det finns olika typer av val, nämligen första ordningens val och andra ordningens val. Första ordningens val ses som strategiska val, dvs. giftermål, yrke och reproduktion. Medan andra ordningens val utgörs av mer praktiska val såsom typer av inköp.⁴⁹

Empowerment har enligt Kabeer tre dimensioner. Dessa är resurs, handling och prestation, vilka Kabeer menar är ömsesidigt beroende av varandra då en förändring sker inom en av dimensionerna sker det även i de andra.⁵⁰

---

⁴⁴ Erwér, 2001, s.249-50.

⁴⁵ Erwér, 2001, s.249-50.

⁴⁶ Erwér, 2001, s.249-50.

⁴⁷ Erwér, 2001, s.247.

⁴⁸ Erwér, 2001, s.247.

⁴⁹ Kabeer, Naila, Power, resources and culture in a gender perspective: towards a dialogue between gender research and development practice, 2000, s.27.

⁵⁰ Kabeer, Naila, Discussing women's empowerment: theory and practice, 2002, s.19.

resources, which form the conditions under which choices are made; agency which is at the heart of the process by which choices are made; and achievements, which are the outcomes of choices.⁵¹

Kabeer ser i sin tur resurser som förutsättningar, handling som process och prestation som resultat vid empowerment. För att empowerment ska utvecklas behövs därmed någon typ av resurs, vilka kan innebära båda materiella resurser från ekonomiskt perspektiv, mänskliga och sociala resurser. Dessa resurser ökar förmågan att göra val.⁵² Resurser i denna vidare bemärkelse förvärvas genom olika sociala relationer som utförs på olika områden, såsom familj, marknad, stat och samhälle.⁵³ Handlingen ses av Kabeer som den andra dimensionen av makt. Handling utgörs av förmågan att definiera mål och att agera utifrån dem. Det är inte bara de synliga och konkreta handlingarna som räknas in, utan även mening, motivation och syfte.⁵⁴ Detta kallar många feminister och aktivister för power within. Känslan och kunskapen av att inneha förmågan att agera i olika sammanhang är enligt Kabeer den viktigaste dimensionen av empowerment.⁵⁵

Resurser och handling skapar tillsammans utvecklingsmöjligheter, dvs. den möjlighet folk har för att leva det liv de vill.⁵⁶

3.3 Tre versioner av empowerment

Linda Mayoux skriver att genom mikrokreditlånen får kvinnor möjlighet att skaffa sig en inkomst, vilket genererar en "uppgående" spiral för ekonomisk empowerment, ökat välmående för kvinnor och deras familjer och större social och politisk empowerment.⁵⁷

Mayoux ger en vidare förklaring av empowerment i dessa tre versioner. Den första är ekonomisk empowerment som ofta kopplas samman med mikrokrediter. Genom kvinnans tillgång till kredit och sparande får kvinnan en starkare roll vid beslut om ekonomin. Dessa beslut leder till ökat välbefinnande för kvinnan och hushållet. Genom ekonomisk empowerment kan sociala och politiska förändringar ske. Ökad kontroll över inkomst och resurser stärker kvinnans position i hemmet.⁵⁸

---

⁵¹ Kabeer, 2002, s.19.

⁵² Kabeer, 2000, s.28.

⁵³ Kabeer, 1999, s.3.

⁵⁴ Kabeer, 2000, s.28.

⁵⁵ Erwér, 2001, s.248.

⁵⁶ Kabeer, 2000, s.29.

⁵⁷ Mayoux, 2003, s.4.

⁵⁸ Mayoux, 2002, s.248.

Ökat välmående utvecklas då kvinnan får tillgång till kapital, vilket genererar till ökat självförtroende. De får högre status i hushållet och i samhället. Ett resultat för kvinnan är en synlig roll vid beslutsfattande i hushållet. Förbättrat välmående antas vara ett resultat av kvinnors ökade ekonomiska aktivitet och inkomst.⁵⁹

Till sist beskriver Mayoux social och politisk empowerment som en kombination av kvinnans ökade ekonomiska aktivitet och kontroll av inkomst. Genom mikrokredit får kvinnan möjlighet att förbättra färdigheter, mobilitet, tillgång till kunskap och nätverk. Bildningen av grupper genererar till vidare rörelser för sociala och politiska förändringar.⁶⁰

3.4 Mikrolånsorganisationsparadigm

Mayoux menar att det finns tre paradigmer som präglar mikrolånsorganisationer, nämligen feminism empowerment paradigm (feministisk empowerment paradigm), poverty alleviation paradigm (fattigdomsbekämpningsparadigm) och financial self-sustainability paradigm (ekonomisk självförsörjningsparadigm). I alla tre paradigmer är empowerment vanligt förekommande. Paradigmen kännetecknas av olika värderingar och politiska inriktningar och de som omfattas av dem prioriterar därav annorlunda för att nå utvecklingsmålen.⁶¹ De präglas av olika policy för mikrolån och olika uppfattningar av empowerment och genus.

Det feministiska paradigmet är inriktat på strukturellt och feministisk kritik av kapitalismen. Anledningen till att kvinnor är målgruppen beror på ojämlikhet och kvinnors bristande mänskliga rättigheter. Feministernas huvudfokus ligger på att mikrolån skall ses som en öppning för kvinnors ekonomiska, sociala och politiska empowerment. Deras genuspolicy är viktig då fokus skall läggas på genus medvetenhet och feministisk organisation. Detta ses även som deras instrument. De definierar empowerment som transformation av maktrelationer.⁶²

Fattigdomsbekämpningsparadigmet inriktar sig på samhällsutveckling och som framgår av namnet, fattigdomsbekämpning. Deras målgrupp är de fattigaste och anledningen till att de fokuserar på kvinnor är deras höga nivå av fattigdom. Eftersom det är kvinnan som har ansvar för hushållets välmående är hon en bra målgrupp för fattigdomsbekämpningen. Policyn är att se mikrolån som en del av ett integrerat program av fattigdomsbekämpning och ökat välmående för de fattiga hushållen. Paradigmets instrument består av sparande och lån,

---

⁵⁹ Mayoux, Linda, "Micro-finance and the empowerment of women – A review of the key issues", ILO, (2000), s.8.

⁶⁰ Mayoux, Linda, "Micro-finance and the empowerment of women – A review of the key issues", ILO, (2000), s.9.

⁶¹ Mayoux, 2003, s.7-8.

⁶² Mayoux, 2003, s.8.

gruppbildningar, samhällsutveckling och att inrikta sig på avlägsna områden. Förespråkarnas genuspolicy inriktar sig på att öka kvinnors delaktighet i självhjälpgrupper. Definitionen av empowerment är för detta paradigm ett ökat välmående, samhällsutveckling och självförsörjning. Paradigmets utgångspunkt är att ökat välmående och gruppbildning automatiskt kommer att möjliggöra kvinnors empowerment.⁶³

Det ekonomiska självförsörjningsparadigmet är sammankopplat med den marknadsekonomiska nyliberalismen, med fokus på entreprenörskap. Förespråkarnas policy är att skapa ekonomiska självförsörjningsprogram vilket ökar tillgången till mikrolånsservice för ett stort antal fattiga, speciellt kvinnor. Anledningen till att kvinnor är målgruppen beror på deras höga återbetalningsförmåga. Förespråkarnas genuspolicy går ut på att ge en ram för lika möjligheter och tillgångar för kvinnor. Definitionen av empowerment är ekonomisk empowerment, individuella val och självförsörjning. De ser ökningen av kvinnors tillgång till mikrolån som ekonomisk empowerment utan att några andra interventioner behövs.⁶⁴ Antagandet är att ökad ekonomisk empowerment genererar ökat välmående för kvinnan och familjen. Det genererar även ökad social och politisk empowerment.⁶⁵

Mayoux menar dock inte att alla mikrolånsprogram går att gruppera noggrant under ett och samma paradigm, utan de har ofta influenser av varandra. T.ex. kan program som följer samma modell ha olika syn på genuspolitik och olika strategier för fattigdomsbekämpning.⁶⁶ Mayoux hävdar att en empowermentapproach behövs för att få mikrolånsprogrammen att bli så effektiva som möjligt.⁶⁷

---

⁶³ Mayoux, 2003, s.8-9.

⁶⁴ Mayoux, 2003, s.9-10.

⁶⁵ Mayoux, 2003, s.16.

⁶⁶ Mayoux, Linda, "Micro-finance and the empowerment of women – A review of the key issues", ILO, (2000), s.7.

⁶⁷ Mayoux, 2003, s.5.

4 Debatten kring mikrolänsorganisationer

4.1 ”Den goda kapitalismen” – ett verktyg i rätt riktning?

Som social entreprenör eller social företagare används entreprenörskapets mekanismer för att driva en samhällsförändring. Detta är idag en växande global trend inom företagsvärlden och sociala entreprenörer går att finna inom alla sektorer i samhället.⁶⁸ Nobelspristagaren Muhammad Yunus är en social entreprenör. Grameen Bank bedrivs som ett socialt företag vilket mål är att utveckla ett helt nytt banksystem för de fattiga.⁶⁹ Vid utdelningen av Nobels fredpris valde Yunus att investera pengarna på följande sätt:

Winning thousands of dollars could really be the start of something big, especially for an economist, but Muhammad Yunus is not interested in personal fortune. He decided that his share of the \$1.4 million Nobel Peace Prize that he won in 2006 would be used to help others. Part of it was used to create a company producing low-cost, high-nutrition food for the world's poor and the rest went towards founding an eye hospital in Bangladesh.⁷⁰

Muhammad Yunus berättar hur vänsterrörelsen anklagade Grameen Bank för att vara en amerikansk konspiration för att sprida kapitalismen idéer bland det fattiga. Enligt Yunus ska en kommunistisk professor ha uttryckt sig följande:

Det ni gör i själva verket är att ge de fattiga små doser opium, så att de inte ska kräva några större politiska förändringar. Med era mikrolån sover de lugnt utan att göra något väsen av sig. Deras revolutionslust avtar och Grameen är därför revolutionens fiende.⁷¹

Yunus hävdar dock att hans inställning är pragmatisk och har sin grund i socialt ansvar. En global marknadsekonomi är vad Yunus förespråkar, dvs. den fria marknaden och kapitalets styrka.⁷²

Fattigdomen skapas inte av de fattiga, utan av samhällsstrukturer. Yunus menar att om samhällsstrukturerna ändras såsom de gör i Bangladesh kan de fattiga förändra sina liv. Erfarenheterna från Grameen Bank påvisar att tillgången till kapital, även i liten skala, kan åstadkomma förändringar. Förändringar som sker, från stat till privat, behöver inte ses som

---

⁶⁸ Augustinsson, Erika, *Socialt företagande – framtidens företagande?*, 2007, s.165.

⁶⁹ Augustinsson, 2007 s.166.

⁷⁰ Muhammad Yunus hemsida, <http://muhammadyunus.org/content/view/175/128/lang.bn/> senast besökt 2008-12-18.

⁷¹ Yunus, 2007, s.217.

⁷² Yunus, 2007, s.217-218.

enbart negativt menar Yunus. Den privata sektorn är tillgänglig för alla och kan åstadkomma sociala förändringar. Företag som drivs utifrån ett socialt ansvar kan vara lika konkurrenskraftiga som ett företag som drivs av vinstbegär.⁷³

Grameen Bank är emot det nuvarande systemet, dvs. där företaget inriktar sig på vinstmaximerande. Grameen tror på socialt ansvar utan statlig inblandning. Banken är emot den statliga och offentliga sektorn som råder idag och vill se en ny sektor som styrs av socialt ansvar. Följande har uttryckts av Yunus:

Nationalekonomin måste visa att ekonomi inte nödvändigtvis måste vara en lekstuga för "blodtröstiga" kapitalister, utan även kan vara en utmaning för alla som vill förändra världen och styra den i rätt riktning.⁷⁴

Ett socialt företag har som syfte att uppfylla sociala mål och är en affärsverksamhet som inte ger utdelning på aktier. De säljer produkter till ett pris som får verksamheten att gå runt.⁷⁵ Det är inom näringsverksamheten socialt företag verkar, alltså är det ingen välgörenhetsorganisation. Intäkterna ska täcka alla utgifter även vid strävan för sociala mål. Trots sin profilering på samhällsnyttiga produkter och tjänster är företagets strävan att gå jämt upp eller med vinst.⁷⁶

En entreprenör som startar en social affärsverksamhet vill uppnå samhälliga mål. Kapitalismen är säkerligen mottaglig för förbättring, menar Yunus, och den fria marknaden skulle antagligen inte ta skada av att det finns företag som inte är vinstmaximerande.⁷⁷

4.2 Kritik mot mikrolån

Trots Muhammad Yunus tilldelningen av Nobels fredspris finns en hel del kritik riktad mot fenomenet. Kritik som har riktats mot mikrokrediter vittnar om en avsaknad av forskning som jämför mikrolånsprogram i olika miljöer. Fokus har legat på de framgångsrika programmen, vilket talar om behovet av studier som under längre tid studerar den ekonomiskt och socialt hållbara effekten av programmen.⁷⁸ Forskningen talar om en frånvaro av bevis om hur mikrokreditorganisationer kan leva upp till sina mål. Hur mikrokrediter förbättrar kvinnans socioekonomiska status eller minskar världens fattigdom tycks än så länge ovisst, menar Ann-

---

⁷³ Yunus, 2007, s.218.

⁷⁴ Yunus, 2007, s.221.

⁷⁵ Yunus, 2008, s.15.

⁷⁶ Yunus, 2008, s.40.

⁷⁷ Yunus, 2008, s.39.

⁷⁸ Lerpold, Lin, Romani, Laurence, 2007, s.79.

Sofie Isaksson vid Institutionen för nationalekonomi och statistik vid Göteborgs Handelshögskola.⁷⁹

Även om det är kvinnan som är det primära målet för kreditutlåningen finns det de mikrolånsprogram som inte uppmärksammar om kvinnan verkligen blir delaktiga i beslutsfattande angående pengarna. Även i SEWA, en SHG i Indien, som har hög kontroll på de kvinnliga lånetagarna faller 6-7 % utanför beslutsfattandet. Att kvinnans namn står för lånet garanterar inte att det är hon som använder pengarna.⁸⁰ Dock finns det fall som har visat att kvinnan kan förhandla en bättre position i äktenskapet genom att ge mannen pengarna. Därmed stärks kvinnans roll i hushållet även om det inte är hon som har full kontroll över pengarna.⁸¹

En annan negativ faktor är att kvinnor i vissa fall har tagit nya lån för att betala av på det gamla lånet. T.ex. i SEWA har 25 % använt nya lån till återbetalning av gamla.⁸² Återbetalning kan utsätta lånetagaren för press då lånen måste betalas tillbaka i tid. Detta ses som en ond cirkel när kvinnan hamnar i "loan recycling" vilket innebär att hon tar nya lån för att betala tillbaka de gamla. Detta kan i sin tur sätta kvinnor med tillgång till mikrokredit i ett låneberoende.⁸³ Pressen att betala tillbaka lånen i tid producerar nya former av social och institutionell dominans över kvinnan, såväl som från familjen som mikrolånsorganisationen, framhåller Simeen Mahmud i artikeln "Actually how Empowering is Microcredit".⁸⁴ Det är inte alltid som lånen genererar produktion utan konsumtion, bröllop eller begravningsceremonier.⁸⁵ Det kan inte antas att lån som används för ekonomiska aktiviteter ökar kvinnans inkomst. Det förekommer fall då kvinnor tar felaktiga beslut och investera pengarna felaktigt.⁸⁶ För en del kvinnor har mikrolån resulterat i disempowerment då det har lett till utarmning eller nedläggning.⁸⁷

Vid en del mikrokreditutlåningar har männen varit dem som har godkänt om kvinnan ska få ta lån och sedan sett till att lånen hamnar i egen ficka. ⁸⁸ Varför kredit främst ges till kvinnor försvaras med att männen är oansvariga vid sparande och återbetalning. Genom att

---

⁷⁹ Isaksson, Ann-Sofie, "Fredspris till en finansiell institution", *Ekonomisk debatt*, 35:2, (2007), s.82.

⁸⁰ Mayoux, 2003, s.25.

⁸¹ Mahmud, Simeen, "Actually how Empowering is Microcredit?", *Development and Change*, 34:4, (2003), s.582.

⁸² Mayoux, 2003, s.28.

⁸³ Isaksson, Ann-Sofie, "Fredspris till en finansiell institution", *Ekonomisk debatt*, 35:2, (2007), s.81.

⁸⁴ Mahmud, Simeen, "Actually how Empowering is Microcredit?", *Development and Change*, 34:4, (2003), s.582.

⁸⁵ Mayoux, 2003, s.28.

⁸⁶ Mayoux, 2003, s.31.

⁸⁷ Mayoux, 2002, s.252.

⁸⁸ Mayoux, 2003, s.33.

göra kvinnan som målgrupp kan männen få minskat ansvar för hushållet och därmed ökar trycket på kvinnan, menar Mayoux.⁸⁹

Räntan för mikrokreditlånen hamnar runt 15-35 procent, vilket kan tyckas högt. I jämförelse med att inte låna alls kan en ränta på 20 % vara att föredra. Speciellt när det finns ett flertal oseriösa lånegivare med räntenivåer över 100 %.⁹⁰ Utlåningen till de fattiga har av kritikerna sett som att problemet lagts över på de fattiga menar Ann-Sofie Isaksson. Med andra ord ska de själva ta ansvar för fattigdomsbekämpningen. En övertro på mikrokrediter kan leda till nedskärning i traditionella utvecklingsprogram och välfärdssystem.⁹¹

Kritik har även riktats mot ekonomisk empowerment inom utvecklingsdebatten, vilket framgår av Monica Erwér i *Makt och internationella relationer*.⁹² Att en förbättrad ekonomisk situation skulle ge automatisk ökad makt och handlingsutrymme är inte självklart. Erwér menar att detta kan ske, men oftare sker det inte p.g.a. begränsad handlingsförmåga. Detta kan bero på sociala relationer såsom genus, kultur, och klass.⁹³ Missbedömningar görs då ökad tillgång till krediter antas automatiskt leda till ökad kvinnlig kontroll över hushållets ekonomiska resurser, menar Ann-Sofie Isaksson.⁹⁴

Att de fattiga vill bli entreprenörer är inget de väljer själva menar Abhijit V. Banerjee och Esther Duflo i artikeln "Mandate Empowerment". Det är snarare så att de inte har några andra alternativ. Detta gör att staten undviker "gammalmodiga" sätt att hjälpa de fattiga, t.ex. att ge dem en bra utbildning och erbjuda jobbtillfällen vilket är mycket dyrare.⁹⁵ Poängen med mikrolån är enligt Abhijit V. Banerjee och Esther Duflo att anta att de fattiga tar hand om allt själva. Genom krediterna ska de kunna lösa sina egna problem.⁹⁶

Feministisk kritik har riktats mot Grameen Bank enligt Alexandra Bernasek som menar att kvinnor inte blir empowered eftersom tillgång till kredit inte direkt utmanar de patriarkala sociala strukturerna. Vanligtvis arbetar kvinnan i hemmet med sin verksamhet. Därmed misslyckas, enligt feministerna, Grameen Bank med att utmana patriarkala familjestrukturer.

---

⁸⁹ Mayoux, 2003, s.34.

⁹⁰ Isaksson, Ann-Sofie, "Fredspris till en finansiell institution", *Ekonomisk debatt*, 35:2, (2007), s.81.

⁹¹ Isaksson, Ann-Sofie, "Fredspris till en finansiell institution", *Ekonomisk debatt*, 35:2, (2007), s.81.

⁹² Erwér, 2001, s.247.

⁹³ Erwér, 2001, s.247.

⁹⁴ Isaksson, Ann-Sofie, "Fredspris till en finansiell institution", *Ekonomisk debatt*, 35:2, (2007), s.81.

⁹⁵ Banerjee, Abhijit V., Duflo, Esther "Mandated Empowerment - Handing Antipoverty Policy Back to the Poor?", *Annals of the New York Academy of Sciences*, Vol.16, No.3, (2008), s.336-338.

⁹⁶ Banerjee, Abhijit V., Duflo, Esther "Mandated Empowerment - Handing Antipoverty Policy Back to the Poor?", *Annals of the New York Academy of Sciences*, Vol.16, No.3, (2008), s.340.

Kvinnan bär därmed fortfarande ansvaret för hushållsarbetet.⁹⁷ Dock finns det dem som menar att mikrokrediter kan försvaga den patriarkala familjen genom att kvinnan hamnar utanför hemmet, får tillgång till resurser och interagerar med andra i det offentliga livet framhåller Alexandra Bernasek.⁹⁸

Andra röster, t.ex. Frank Tesoriero, menar att utan sin verksamhet skulle kvinnan inte ha tillgång till egna pengar, möjlighet att gå utanför hemmet och socialisera med andra kvinnor. Ekonomisk empowerment av kvinnor är en väsentlig del av social utveckling, annars tenderar kvinnor att bli marginaliserade.⁹⁹ Mayoux menar dock att hypotesen att ekonomisk tillgång skulle leda till empowerment snarare är ett antagande än ett resultat.¹⁰⁰

Empowerment har fått kritik för att vara ett västerländskt fenomen, att det skulle röra sig om att överföra västerländska värderingar på ett icke-västerländskt samhälle menar Susy Cheston och Lisa Kuhn i artikeln "Empowering Women through Microfinance". Empowerment eller disempowerment är nära sammanlänkat med kulturen i samhället, dvs. synen på kvinnan. Dock har organisationer som SEWA och WWF i Indien organiserat och mobiliserat tusentals indiska kvinnor att arbeta för kvinnors empowerment och rättigheter utan utländsk inblandning.¹⁰¹

---

⁹⁷ Bernasek, Alexandra, "Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women", *International Journal of Politics, Culture and Society*, Vol.16, No. 3, (2003), s.378.

⁹⁸ Bernasek, Alexandra, "Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women", *International Journal of Politics, Culture and Society*, Vol.16, No. 3, (2003), s.378.

⁹⁹ Tesoriero, Frank, "Strengthening communities through women's self help groups in South India", (2006), s.321.

¹⁰⁰ Mahmud, Simeen, "Actually how Empowering is Microcredit?", *Development and Change*, 34:4, (2003), s.582.

¹⁰¹ Cheston, Susy, Kuhn, Lisa, "Empowering Women through Microfinance", Publication sponsored by UNIFEM, Papers Commissioned by the Microcredit Summit Campaign, (2002), s.17, <http://www.microcreditsummit.org/papers/chapter4.html> senast besökt 2008-11-14.

5 Analys

I det följande görs en analys av mikrolänsorganisationen Grameen Bank med hjälp av Linda Mayoux tre paradig, poverty alleviation paradigm (fattigdomsbekämpningsparadigm), financial self-sustainability paradigm (ekonomisk självförsörjningsparadigm) och feminism empowerment paradigm (feministisk empowermentparadigm).¹⁰² Återigen vet jag att mina källor om Grameen Bank kan uppfattas som problematiska då de bl.a. är hämtade från Muhammad Yunus egna böcker. Dock har jag ändå valt att förhålla mig till dem eftersom jag anser att grundaren av mikrolänsorganisationen främst vet vad den står för.

Vilket paradigm Grameen Bank kan sorteras in i och vilken bankens syn på empowerment är hoppas jag kunna besvaras i denna jämförande analys. Det framgår dock av Mayoux att det ofta är svårt att definiera en organisation noggrant under ett och samma paradigm. Mikrolänsorganisationer har ofta influenser av alla tre paradig.¹⁰³

5.1 Bangladesh och Grameen Bank

Grameen Bank har blivit en internationell modell för mikrokrediter som ett medel att bekämpa fattigdom. Banken ser kvinnor som en central roll vid fattigdomsbekämpningen.¹⁰⁴

Grameen Banks fokus ligger på att genom ekonomiska resurser ge en bättre social och politisk status för kvinnor.¹⁰⁵ På landsbygden i Bangladesh är statusen viktig, vilket utgör grunden för makt. Att förhålla sig till lämpliga genusroller är viktigt i relation till status på landsbygden. Speciellt är uppförandet av kvinnan en viktig del av statusen. För att bli respekterad som en man med status ska kvinna förhålla sig till purdah, vilket innebär en könssegregering.¹⁰⁶ En kvinna som följer purdah anses vara en ärbär kvinna, medan en kvinna som har en inkomst går emot lämpligt

---

¹⁰² Mayoux, 2003, s.7-8.

¹⁰³ Mayoux, Linda, "Micro-finance and the empowerment of women – A review of the key issues", ILO, (2000), s.7.

¹⁰⁴ Bernasek, Alexandra, "Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women", International Journal of Politics, Culture and Society, Vol.16, No. 3, (2003), s.369.

¹⁰⁵ Bernasek, Alexandra, "Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women", International Journal of Politics, Culture and Society, Vol.16, No. 3, (2003), s.369.

¹⁰⁶ Bernasek, Alexandra, "Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women", International Journal of Politics, Culture and Society, Vol.16, No. 3, (2003), s.370.

beteende.¹⁰⁷ Därmed måste kvinna överträda dessa normer som framgår av purdah vid en inkomstrelaterad verksamhet.¹⁰⁸

Kvinnan innehar en nyckelroll vid fattigdomsbekämpningen menar Grameen Bank. För att nå målet av socioekonomisk utveckling har Grameen Bank satt upp sexton mål (se bilaga 1). De sexton målen ska verka som inspiration för hela familjen och ska ses som empowering för kvinnan.¹⁰⁹ Målen är en samling av sociala och personliga åtagande vilka utvecklades under 1980-talets början genom diskussioner mellan lånetagare och bankens personal. 1984 blev det allt som allt sexton mål vilka ska läras in och följas utav medlemmarna.¹¹⁰ Några av målen som familjen ska sträva efter är att begränsa antal familjemedlemmar, inte acceptera eller ta emot hemgift vid döttrars giftermål, att investera kollektivt för att skapa bättre inkomst och att tillsammans delta i sociala aktiviteter.¹¹¹ Banken har dock misslyckats med att utmana sociala strukturer som förtrycker kvinnan i samhället. T.ex. är hemgiften fortfarande ett stort problem som missgynnar kvinnan. Avskaffandet av hemgiften har blivit det mest ignorerade målet av de sexton målen.¹¹² Kvinnan upplever fortfarande begränsningar till att vistas på offentliga platser och är underrepresenterade vid offentliga institutioner.¹¹³

Det finns studier som visar att resultatet av kvinnors deltagande i mikrokreditprogram kan vara olika. I vissa fall har det lett till ökad socioekonomisk empowerment medan andra fall fått erfara underordning i ännu högre grad. Kvinnans deltagande har i vissa fall förstärkt de patriarkala normerna.¹¹⁴ Dock har policyn för mikrokrediter i Bangladesh varit inriktad på fattigdomsbekämpning medan den internationella diskursen har förts mellan tillgången till kredit och kvinnors empowerment.¹¹⁵

---

¹⁰⁷ Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/artikel/288782/288782>, senast besökt 2008-12-17.

¹⁰⁸ Bernasek, Alexandra, "Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women", *International Journal of Politics, Culture and Society*, Vol.16, No. 3, (2003), s.371.

¹⁰⁹ Bernasek, Alexandra, "Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women", *International Journal of Politics, Culture and Society*, Vol.16, No. 3, (2003), s.373.

¹¹⁰ Yunus, 2007, s.75.

¹¹¹ Yunus, 2007, s.76-77.

¹¹² Bernasek, Alexandra, "Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women", *International Journal of Politics, Culture and Society*, Vol.16, No. 3, (2003), s.380.

¹¹³ Bernasek, Alexandra, "Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women", *International Journal of Politics, Culture and Society*, Vol.16, No. 3, (2003), s.381.

¹¹⁴ Mahmud, Simeen, "Actually how Empowering is Microcredit?", *Development and Change*, 34:4, (2003), s.579.

¹¹⁵ Mahmud, Simeen, "Actually how Empowering is Microcredit?", *Development and Change*, 34:4, (2003), s.579.

5.2 Poverty alleviation paradigm och Grameen Bank

Bara utav namnet fattigdomsbekämpningsparadigm kan det verka som att Grameen Banks verksamhet främst präglas av detta paradigm. Vid Poverty alleviation paradigm inriktar sig verksamheten på samhällsutveckling vilket kan kopplas samman med den approach som socialt företagande står för.¹¹⁶ Där används entreprenörskapet mekanismer för att driva en samhällsförändring.¹¹⁷ Fattigdomsbekämpningsparadigmets målgrupp är de fattigaste och fokuserar främst på kvinnor. Detta stämmer bra överrens med Grameen Bank då 97 % av lånetagarna är kvinnor.¹¹⁸

Policyn för paradigmet är att se mikrolån som en del ut av ett integrerat program av fattigdomsbekämpning. Grameen Banks inställning är att lån är det bästa verktyget och bekämpar fattigdomen på ett affärsmässigt sätt vilket ger en grund för alla andra sorters fattigdomsbekämpande program.¹¹⁹ Instrumentet som kännetecknar detta paradigm är lån och sparande, gruppbildningar, samhällsutveckling och att inrikta sig på avlägsna områden.¹²⁰ Grameen Bank har befolkningen på landsbygden som målgrupp och anser att grupplån är den mest effektiva versionen av utlåning utan säkerhet. Detta eftersom deras verksamhet bygger på tillit.¹²¹

Grameen Banks gruppbildning kan även bidra till samhällsutveckling då kvinnor får nya sfärer att röra sig i. Från att ha varit bunden till hemmet till att utöka sin mobilitet i offentliga sfärer kan ses som en utveckling för kvinnan. Genom grupperna ökar kvinnors delaktighet vilken stämmer överrens med paradigms genuspolicy.¹²²

Välmående, samhällsutveckling och självförsörjning är definitionen av empowerment inom fattigdomsbekämpningsparadigmet.¹²³ Ökat välmående och gruppbildning möjliggör kvinnors empowerment. De sexton målen som satts upp av Grameen Bank vilka ska följas av

---

¹¹⁶ Mayoux, 2003, s.8-9.

¹¹⁷ Augustinsson, 2007, s.165.

¹¹⁸ Koblanck, Anna, "Mikrokrediter en framgångsrik väg ut ur fattigdom", Dagens Nyheter, <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=2567&a=581048>, senast besökt 2008-11-24.

¹¹⁹ Yunus, 2008, s.90.

¹²⁰ Mayoux, 2003, s.9.

¹²¹ Koblanck, Anna, "Mikrokrediter en framgångsrik väg ut ur fattigdom", Dagens Nyheter, <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=2567&a=581048>, senast besökt 2008-11-24.

¹²² Mayoux, 2003, s.9.

¹²³ Mayoux, 2003, s.9.

lånetagarna anses ha en empowering effekt för kvinnan. Att följa de sexton målen kan leda till ökat välmående, samhällsutveckling och självförsörjning.¹²⁴

5.3 Financial self-sustainability paradigm och Grameen Bank

Det ekonomiska självförsörjningsparadigmets fokus ligger på entreprenörskap och är sammankopplat med den marknadsekonomiska nyliberalismen.¹²⁵ Detta passar väl in på Grameen Banks verksamhet då lånen ska möjliggöra självförsörjning som entreprenör. Grameen Bank kan ses som ett ekonomiskt självförsörjningsprogram eftersom banken har ökat möjligheten för fattiga kvinnor att få tillgång till mikrolånsservice.¹²⁶ Vid detta paradigm beror inriktning på just kvinnor på den höga återbetalningen som saknas vid utlåning till män.¹²⁷ Detta är ett av de främsta argumenten Grameen Bank använder sig av då de främst lånar ut till kvinnor. Även vid utlåningen till män är det deras fruar som står som lånetagare, alltså är det alltid en kvinna som är huvudlåntagaren.¹²⁸

Genuspolicyn är att kvinnor ska ha lika möjligheter och tillgångar till mikrokrediter som män. Grameen Bank policy överensstämmer med detta då huvudargumenten vid Grameen är att kvinnor ska ha tillgång till kredit. Detta nekas kvinnor av konventionella banker i Bangladesh eftersom de anser att fattiga och framförallt kvinnor inte är kreditvärdiga. Alltså lånar konventionella banker bara ut till män.¹²⁹ Detta kan sammankopplas med purdha vilket har diskuterats tidigare.

Det ekonomiska självförsörjningsparadigmets syn på ekonomisk empowerment är att det uppstår genom tillgången till mikrolån för kvinnan. Att ökad ekonomisk empowerment genererar ökat välmående för hela familjen är ett antagande från det ekonomiska självförsörjningsparadigmet vilket överensstämmer med Grameen Banks syn på mikrolån. Kvinnans inkomst anses gynna hela familjen då hon investerar i sådant som är till fördel för hela familjens välmående.¹³⁰

---

¹²⁴Bernasek, Alexandra, "Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women", *International Journal of Politics, Culture and Society*, Vol.16, No. 3, (2003), s.373.

¹²⁵ Mayoux, 2003, s.9.

¹²⁶ Yunus, 2007, s.99.

¹²⁷ Mayoux, 2003, s.9.

¹²⁸ Yunus, 2007, s.102.

¹²⁹ Yunus, 2008, s.66.

¹³⁰ Isaksson, Ann-Sofie, "Fredspris till en finansiell institution", *Ekonomisk debatt*, 35:2, (2007), s.79.

5.4 Feminism empowerment paradigm och Grameen Bank

Inriktningen vid feministiskt paradigm är strukturell och feministisk kritik av kapitalismen.¹³¹ Detta är något som verka vara frånvarande vid Grameen Bank.

Det feministiska paradigmet anledning till att ha kvinnan som målgrupp beror på ojämlikhet mellan män och kvinnor och kvinnans bristande mänskliga rättigheter.¹³² Grameen Bank anser till skillnad från konventionella banker i Bangladesh att kvinnor ska ses som kreditvärdiga och lånar därmed främst ut till dem.¹³³ Grameen Bank ser tillgång till kredit som en mänsklig rättighet.¹³⁴ Inte bara som en kvinnlig eller manlig rättighet med andra ord.

Genuspolicyn vid feministiskt paradigm är viktig då fokus ska läggas på genusmedvetenhet och feministisk organisation.¹³⁵ Detta stämmer inte speciellt bra in på Grameen Bank då deras huvudfokus ligger på att bekämpa fattigdom och inte genusfrågor.¹³⁶

Feministernas syn på mikrolån är att det ska vara en öppning för kvinnors ekonomiska, sociala och politiska empowerment.¹³⁷ Grameen Bank ser dock ekonomisk empowerment som det viktigaste och att det i sin tur kan genererar till social och politisk empowerment.¹³⁸ Feministernas definition av empowerment är transformation av maktrelationer.¹³⁹ Detta finns det inget uttalande om hos Grameen Bank utan att tillgång till kapital kan förändra liv, om än små kapital.¹⁴⁰ Alltså är det tillgången till kredit som är det viktigaste för Grameen Bank.

5.5 Resultatdiskussion

Vad som går att utläsa av denna jämförande analys av Grameen Bank och Mayoux tre paradigm är att Grameen Bank skulle kunna sorteras in under fattigdomsbekämpningsparadigmet och det ekonomiska självförsörjningsparadigmet. Fattigdomsbekämpning och samhällsutveckling tillsammans med entreprenörskap är kärnan i Grameen Banks verksamhet. Genom mikrokrediter

---

¹³¹ Mayoux, 2003, s.8.

¹³² Mayoux, 2003, s.8.

¹³³ Yunus, 2008, s.66.

¹³⁴ Grameen Banks hemsida

http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=27&Itemid=176 senast besökt 2008-12-20.

¹³⁵ Mayoux, 2003, s.8.

¹³⁶ Yunus, 2008, s.11.

¹³⁷ Mayoux, 2003, s.8.

¹³⁸ Isaksson, Ann-Sofie, "Fredspris till en finansiell institution", Ekonomisk debatt, 35:2, (2007), s.79.

¹³⁹ Mayoux, 2003, s.8.

¹⁴⁰ Yunus, 2008, s.12.

skapas entreprenörer som i sin tur för samhällsutveckling framåt och bekämpar samtidigt fattigdomen då tillgång till kapital förbättrar familjens socioekonomiska situation.

Det feministiska paradigmet verkar passa minst in på Grameen Bank då paradigmets huvudfokus ligger på genusfrågor. Grameen Bank säger inget om kvinnors rättigheter till kredit utan att det är en mänsklig rättighet, alltså verkar ingen uttalad genusaspekt vara närvarande. Synen på ojämlikhet i det feministiska paradigmet kan dock kopplas samman med Grameen Bank då banken vill motverka ojämlikheten vid banklån, dvs. att de konventionella bankerna bara lånar ut till män. Hur jämlikt det blir när banken främst väljer att låna ut till kvinnor och inte män verkar oväsentligt. Även strukturell och feministisk kritik av kapitalismen verkar som sagt vara frånvarande vid Grameen Bank. Antagligen eftersom Yunus är ekonom och förespråkar den fria marknaden och kapitalets styrka.

Att låna ut främst till kvinnor beror på deras höga återbetalning vid det ekonomiska självförsörjningsparadigmet, vilket även är den främsta anledningen för Grameen Bank att satsa på kvinnliga lånetagare. Ytterligare en anledning för Grameen Bank att låna ut till främst kvinnor är att det genererar till att hela familjen stärks socioekonomiskt, vilket är argumentet vid fattigdomsbekämpningsparadigmet. Alltså verkar de två paradigmens anledningar till att ha kvinnor som målgrupp vid utlåning kombineras vid Grameen Banks syn på kreditutlåning.

Den syn på empowerment som framgår av fattigdomsbekämpningsparadigmet och det ekonomiska självförsörjningsparadigmet är samma syn som Grameen Bank har på empowerment. Alltså är Grameen Bank influerad av båda paradigmen när det kommer till empowermentfrågan. Även här passar synen från det feministiska paradigmet minst in.

Således verkar det som om mikrolånsorganisationen Grameen Bank hämtar sina influenser främst från fattigdomsbekämpningsparadigmet och det ekonomiska självförsörjningsparadigmet. Influenser från det feministiska paradigmet är mest frånvarande. Att se tillgången till kredit som en mänsklig rättighet kan dock delvis kopplas samman med det feministiska paradigmet, då uppmärksammandet på kvinnors bristande mänskliga rättigheter är viktigt att förhålla sig till vid detta paradigm. Dock att främst lånar ut till kvinnor, vilket är fallet vid Grameen Bank, är ju indirekt att neka mannens rätt till kredit.

Varför utfallet blir så här kan bero på att Grameen Bank och Muhammad Yunus vill verka inom det marknadsekonomiska systemet och reformera det snarare än att ha revolution. Ur en feministisk synvinkel kan detta ses som en alldeles för långsam process för att förändra maktrelationer och synen på kvinnan. Att ha kvinnan som målgrupp p.g.a. hon är bäst på att betala tillbaka och investera i hela familjen kan ur en feministisk synvinkel vara ett svagt

argument. Det är ju inte kvinnan i sig som Grameen Bank sätter i främsta rum, utan vad det är hon kan utföra. Hade männen varit bättre på att betala tillbaka lånen och att investera i familjen än vad kvinnan var skulle männen utgöra målgruppen. Därmed är det alltså inte kvinnan i sig som är det centrala utan det hon kan utföra, dvs. ett kort i spelet som ses som det vinnande kortet.

6 Sammanfattade slutsatser

Vid mikrolansorganisationer ges möjligheten att ta mikrokreditlån. Detta fenomen utvecklades av Muhammad Yunus, grundare av Grameen Bank, vilken tilldelades Nobels fredspris 2006. Genom mikrokrediter erbjuds de fattiga finansiell hjälp, speciellt kvinnor. Själva lånet består av en liten summa pengar som lånas ut utan säkerhet. Systemet bygger på tillit och vid Grameen Bank används grupplån som metod för att detta system ska kunna fungera. Därmed sätter gruppens medlemmar press på varandra att betala tillbaka i tid, då de är beroende av varandra för att få ta nya lån. Varje individ i gruppen måste alltså ha betalt sina lån för att gruppen ska kunna ta nya.

Mikrokreditlån anses ha en empowered effekt på kvinnan då hon ofta utgör nyckelrollen vid mikrokreditutlåning. Empowerment kan vara svåridentifierat då det är ett mångdimensionellt begrepp. Naila Kabeers syn på empowerment är att ha makten att välja och att fatta strategiska val i en kontext där möjligheten nyligen var förnekad. Linda Mayoux gör en indelning av tre sorters empowerment nämligen, ekonomisk, ökat välmående och social och politisk. Ekonomiskt empowerment kopplas ofta samman med mikrokrediter, ökat välbefinnande med ökat kapital och social och politisk empowerment som en kombination av kvinnans ökade ekonomiska aktivitet och kontroll av inkomst.

Mayoux framställer en indelning av mikrolansorganisationerna i tre paradig, feminism empowerment paradigm (feministisk empowerment paradigm), poverty alleviation paradigm (fattigdomsbekämpningsparadigm) och financial self-sustainability paradigm (ekonomisk självförsörjningsparadigm). De präglas av olika policy för mikrolån och olika uppfattningar av empowerment och genus. Mayoux framhåller dock att det kan vara svårt att placera en mikrolansorganisation under ett och samma paradigm då de ofta har influenser av varandra.

Muhammad Yunus är en social entreprenör och Grameen Bank bedrivs som ett socialt företag vilket mål är att utveckla ett helt nytt banksystem för de fattiga. Erfarenheterna från Grameen Bank påvisar att tillgången till kapital kan åstadkomma förändringar. Vid debatten kring mikrolansorganisationer är dock rösterna inte enbart positiva. Även om förändringar resulterar i minskad fattigdom sker inga övergripande strukturella förändringar vad gäller genusfrågor.

Analysen som utförts visar en möjlig placering av Grameen Bank i Mayoux tre paradig. Grameen Bank kan anses vara inspirerad främst av fattigdomsbekämpningsparadigmet och ekonomisk självförsörjningsparadigmet. Det feministiska paradigmet verkar ha haft minst

inflytande vid Grameen Banks verksamhet. Därav kan det vara lätt att förstå att kritiska röster ofta kommer från feministiskt håll.

7 Slutdiskussion

Grameen Banks verksamhet har blivit en global rörelse, där målet är att utrota den globala fattigdomen. Konceptet är att låna ut pengar till fattiga människor, främst kvinnor, som det första steget ut ur fattigdomen. Det anses att mikrokrediter ska reducera fattigdomen och öka kvinnans status. Tillgången till pengar ska göra henne mer jämbördig mannen. Kvinnan anses vara den bästa lånetagaren eftersom majoriteten av hennes återbetalningar alltid sker i tid. Ytterligare en viktig komponent är att familjen påverkas positivt då kvinnan investerar för familjens bästa. Fast handlar det verkligen om kvinnan i sig eller är det viktigaste vad hon kan åstadkomma? Grameen Bank säger sig lösa fattigdomsproblemet på ett affärsmässigt sätt och banken bedrivs som ett socialt företag. Målet är att utveckla ett helt nytt banksystem för de fattiga. Alltså är det viktigaste att affärsidén går vägen, att reducera fattigdomen, och kvinnan verkar vara ett ypperligt verktyg för att nå fram till målet.

Enligt Muhammad Yunus finns det flera fördelar med att låna ut direkt till kvinnor. Kvinnans socioekonomiska status ökar och hon ser till att pengarna gynnar hela familjen. Erfarenhetsmässigt innebär det en mindre risk att låna ut till kvinnor då de är bättre på att betala tillbaka lånen i tid i jämförelse till männen. Ifall en man vill låna pengar från banken måste alltid huvudlåntagaren vara en kvinna. Den stora anledningen till att Grameen Bank startades var p.g.a. de fattiga ansågs vara icke-kreditvärdiga. Den ojämlikheten som rådde mellan fattiga och rika kunde nu reduceras. Att män inte kan ta lån av Grameen Bank utan att ha en kvinna som huvudlåntagare verkar dock inte anses vara något konstigt. Detta kan ju ses som ojämnt mellan man och kvinna. Om det är jämlikhet banken strävar efter bör alla ha samma möjlighet till lån. Att kvinnan är bäst på att betala tillbaka lånet verkar väga tyngre än själv jämställdhetsfrågan. Visst är kvinnan redan i underläge i jämförelse till mannen på landsbygden i Bangladesh, men om kreditutlåning ska ses som en mänsklig rättighet bör alla ha tillgång till den. När kvinnan blir den enda målgruppen får mannen minskat ansvar för hushållet. Därmed ökar trycket på kvinnan. Det borde ligga i Grameen Banks intresse att få mannen involverad för att minska könsklyftorna och öka familjens välmående. Ett positivt resultat som Grameen Bank har åstadkommit är dock att utmana purdah. Genom att kvinnor tar lån går de emot ett lämpligt uppträdande enligt purdah. På detta sätt utmanar Grameen Bank dessa strukturer.

Att den geografiska mobiliteten skulle göra kvinnor till säkrare låntagare än män p.g.a. de ofta är bundna till hemmen är ett svagt argument. Då sker inga förändringar vid

kvinnans traditionella roll inom hemmet och familjen. Eftersom hennes traditionella roll minskar henne mobilitet till skillnad från mannen skulle hon vara en säkrare lånetagare. Att vara en säker lånetagare förändrar inte kvinnans sociala status.

Vid grupplånsmetoden verkar kvinnan hamna i en positiv position. Genom att organiseras sig i grupp stärker kvinnan sitt självförtroende och lär sig att stå upp mot traditionellt förtryck. Kvinnors kollektiva initiativ anses förbättra levnadsförhållanden och leda till empowerment. Genom gruppen får kvinnor tid och rum att reflektera över sin verklighet. Även här finns dock fall som visar att grupplån inte enbart är positivt. Kvinnan kan hamna i "loan recycling" vilket innebär att hon tar nya lån för att betala av på de gamla. Eftersom mikrokrediter lånas ut utan säkerhet anses grupplånen vara en bra metod till att få kvinnorna att betala tillbaka. Ur den synvinkeln är det förstäligt att se grupplån som en säkerhet. Ändå kan det leda till en negativ position för kvinnan då hon utsätts för hård press från övriga gruppmedlemmar att alltid betala tillbaka i tid, eftersom detta är avgörande om gruppen kan ta nya lån.

Bara för att kvinnans namn står för lånet garanterar inte att det är hon som använder pengarna. Det finns dem som menar att kvinnan kan förhandla en bättre position i äktenskapet genom att ge mannen pengarna. Kvinnans roll kan därmed starkas i hushållet även om hon inte har kontroll över pengarna. Denna synvinkel är märklig. Genom att se denna företeelsen som något positivt är att blunda för det verkliga problemet. Detta förbättrar ju inte henne socioekonomisk status på något sätt, utan hon är fortfarande underordnad mannen.

Den feministiska kritiken framhåller att kvinnor inte blir empowered genom mikrokreditutlåning eftersom tillgången till kredit inte utmanar de patriarkala sociala strukturerna. Då kvinnans verksamhet ofta är knuten till hemmet bär hon fortfarande ansvaret för hushållsarbetet. Som nämnts tidigare menar Linda Mayoux att hypotesen att ekonomisk tillgång skulle leda till empowerment för kvinnan snarare är ett antagande än beslutat.¹⁴¹ Ekonomisk tillgång kanske minskar fattigdomen men den verkar inte förändra kvinnans roll markant. Muhammad Yunus framhåller även själv att banken misslyckats att utmana sociala strukturer som förtrycker kvinnan i samhället. Vid de sexton målen har hemgiften blivit det mest ignorerande målet.¹⁴² Därmed kanske banken gör förändringar i det lilla men i det stora hela verkar samma sociala strukturer som förtrycker kvinnan leva kvar.

---

¹⁴¹ Mahmud, Simeen, "Actually how Empowering is Microcredit?", *Development and Change*, 34:4, (2003), s.582.

¹⁴² Bernasek, Alexandra, "Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women", *International Journal of Politics, Culture and Society*, Vol.16, No. 3, (2003), pp.369-385.

Yunus förespråkar socialt företagande vilket har sin grund i socialt ansvar. Han menar att Grameen Bank tror på socialt ansvar utan statlig inblandning. Den privata sektorn är tillgänglig för alla och förändringar som sker, från stat till privat, ska inte ses som något negativt hävdar Yunus. Jag ska inte hårdra det som den kommunistiska professorn, att kalla fenomenet för en amerikansk konspiration, men om allt socialt ansvar ska gå över till den privata sektorn måste det finnas tydliga riktlinjer för hur sådana företag ska verka. I grund och botten är det ändå staten som har det sociala ansvaret för sina medborgare.

Således är det enda som går att fastslå att mikrokreditorganisationer tar sig an de fattiga som annars skulle hamnat utanför det finansiella systemet. Grameen Banks huvudargument för att ha kvinnan som målgrupp är alltså p.g.a. hon är bra på att betala tillbaka sina lån i tid och att hon investera i familjen. Kvinnan är alltså ett bra verktyg för att minska fattigdomen, men att förändra förtyckande strukturer är inte det primära målet. Grameen Bank är trots allt ett företag och även om det är ett socialt företag måste det finnas en gynnsam målgrupp: kvinnan som alltid betalar tillbaka sina lån i tid.

Referenser

Litteratur

Augustinsson, Erika, "Socialt företagande – framtidens företagande?" i Söderberg, Inga-Lill (red.) Mikrofinans: ger fler småskaliga initiativ ökat globalt välbefinnande?, Stockholm: SparbanksAkademin, 2007. (Serie: SparbanksAkademins skriftserie ; 2007:2).

Erwér, Monica, "Empowerment – en fråga om genus, makt och social transformation" i Eriksson, Leif & Hettne, Björn (red.) Makt och internationella relationer, Lund: Studentlitteratur, 2001.

Kabeer, Naila, Power, resources and culture in a gender perspective: towards a dialogue between gender research and development practice, Uppsala University, in cooperation with Sida 26-27 October, 2000.

Kabeer, Naila, "Resources, Agency, Achievements - Reflections on the measurement of women's empowerment" i Sida studies: Discussing women's empowerment: theory and practice, Göteborg: Elanders Novum AB, 2002. (Serie: Sida studies, 1404-9562; 3).

Kabeer, Naila, The Conditions and Consequences of Choice: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment, United Nations research institute for social development, UNRISD Discussion Paper No. 108, 1999.

Lerpold, Lin, Romani, Laurence, "Mikrofinans och fattigdomsbekämpning" i Söderberg, Inga-Lill (red.) Mikrofinans: ger fler småskaliga initiativ ökat globalt välbefinnande?, Stockholm: SparbanksAkademin, 2007. (Serie: SparbanksAkademins skriftserie ; 2007:2).

Mayoux, Linda (red.), Sustainable Learning for Women's empowerment – Ways Forward in Micro-Finance, New Delhi: Shivam Offset, 2003.

Mayoux, Linda, "Women's Empowerment Versus Sustainability? Towards a New Paradigm in Micro-finance Programmes" i Campbell, Gail, Lemire, Beverly & Pearson, Ruth (red.), Women and credit: researching the past, refiguring the future, Oxford: Berg, 2002.

Mayoux, Linda, From vicious to virtuous circles?: gender and micro-enterprise development, Geneva: United Nations Research Institute for Social Development, 1995. (Serie: Occasional paper / UNRISD, 1020-3354; 3).

Starrin, Bengt, Swärd, Hans, "Makt och socialt arbete" i Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) Socialt arbete – en grundbok, andra upplagan, Falköping: Natur och kultur, 2006.

Yunus, Muhammad, De fattigas bankir, Stockholm: BookHouse Publishing, 2007.

Yunus, Muhammad, En värld utan fattigdom - Socialt företagande och kapitalismens framtid, Stockholm: BookHouse Publishing, 2008.

Artiklar & rapporter

Banerjee, Abhijit V., Duflo, Esther "Mandated Empowerment - Handing Antipoverty Policy Back to the Poor?", *Annals of the New York Academy of Sciences* Vol.1136 (2008) pp. 333-341.

Bernasek, Alexandra, "Banking on Social Change: Grameen Bank Lending to Women", *International Journal of Politics, Culture and Society* Vol.16, No. 3 (2003) pp.369-385.

Cheston, Susy, Kuhn, Lisa, "Empowering Women through Microfinance", Publication sponsored by UNIFEM, Papers Commissioned by the Microcredit Summit Campaign, (2002) pp.1-64, <http://www.microcreditsummit.org/papers/chapter4.html> (2008-11-14).

Isaksson, Ann-Sofie, "Fredspris till en finansiell institution", *Ekonomisk debatt*, 35:2 (2007) pp.79-83.

Mahmud, Simeen, "Actually how Empowering is Microcredit?", *Development and Change* 34:4 (2003) pp.577-605.

Mayoux, Linda, "Micro-finance and the empowerment of women – A review of the key issues", ILO, (2000) pp.1-31

Tesoriero, Frank, "Strengthening communities through women's self help groups in South India" *Community Development Journal* Vol. 41, No. 3 (2006) pp. 321-333.

Övrigt referensmaterial

Axess TV

Ortmark möter Percy Barnevik, styrelseordförande för mikrolänsorganisationen Hand in Hand
<http://tv.axess.se/web/main.nsf/webbklipp?openpage&ID=B75964DDD90A08CCC12573FB00524173> (2008-11-14).

Grameen Banks hemsida, "Is Grameen Bank Different From Conventional Banks?"
http://www.grameen-info.org/index.php?option=com_content&task=view&id=27&Itemid=176 (2008-12-20).

Institute of Development Studies, Naila Kabeer
<http://www.ids.ac.uk/go/people/a-z-list-of-ids-people/kabeer-naila> (2008-12-22).

Koblanck, Anna, "Mikrokrediter en framgångsrik väg ut ur fattigdom", Dagens Nyheter,
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=2567&a=581048> (2008-11-24).

Nationalencyklopedin, sökord purdha

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/artikel/288782/288782> (2008-12-17).

Norska nobel kommitténs hemsida

http://nobelpeaceprize.org/en_GB/laureates/laureates-2006/announce-2006/ (21/12/08).

Muhammed Yunus hemsida, "Profit lure blurs vision of helping the poor"

<http://muhammadyunus.org/content/view/175/128/lang,bn/> (2008-12-17).

Sida, sökord mikrofinansiering

<http://www.sida.se/sida/jsp/sida.jsp?d=639&a=4439&searchWords=mikrofinansiering> (2008-11-22).

Wicklin, Martin, "Att lyfta sig själv ur fattigdom", Tidskriften Trots Allt,

http://www.trotsallt.se/aktuellt_nummer/1_07/diakonia.htm (2008-11-22).

Bilaga

Bilaga 1: De sexton målen

1. Grameen Banks fyra principer – disciplin, sammanhållning, mod och hårt arbete – ska vi följa och utveckla i livets alla skeden.
2. Vi ska bringa välstånd till våra familjer.
3. Vi ska inte bo i vanskötta hus. Vi ska underhålla våra hem och sträva efter att bygga nya hus så snart som möjligt.
4. Vi ska odla grönsaker året runt. Vi ska äta rikligt med grönsaker och sälja det som blir över.
5. Under odlingsäsongen ska vi sätta så många plantor som möjligt.
6. Vi ska begränsa antalet familjemedlemmar. Vi ska minimera våra utgifter. Vi ska sköta vår hälsa.
7. Vi ska låta våra barn utbilda sig och försäkra oss om att kunna betala för deras utbildning.
8. Vi ska alltid hålla våra barn och vår omgivning rena.
9. Vi ska iordningsställa och använda latringropar.
10. Vi ska koka vårt vatten innan vi dricker det eller använda alun för att rena det. Vi ska använda dricksvattenfilter för att avlägsna arsenik.
11. Vi ska inte ta emot någon hemgift när våra söner gifter sig, och vi ska inte heller ge någon hemgift när våra döttrar gifter sig. Vi ska hålla centret fritt från hemgiftens förbannelse. Vi ska inte tillåta barnäktenskap.
12. Vi ska inte begå orättvisor och vi kommer att ta strid mot alla som försöker göra andra orättvisa.
13. Vi ska kollektivt investera för att skapa bättre inkomster.
14. Vi ska alltid vara beredda att hjälpa varandra. Vi ska tillsammans hjälpa den som råkar i svårigheter.
15. Om vi får kännedom om bristande disciplin vid något center ska vi hjälpa till med att återupprätta disciplinen.
16. Vi ska tillsammans delta i alla sociala aktiviteter.

Källa: Yunus, 2008, s.76-77.